

בבא בתרא יד

משה שווערד

1. ספר דבר יעקב

א] כל הספרים נגללים מתחילתן לסופן וס"ת נגלל לאמצעיתו - הטעם שס"ת שונה משאר הספרים מבארים הר"י מיגש [יג:] והר"ן משום שקורין בו תמיד בציבור, ובעינן שיהיה מזומן ולא יצטרכו כל פעם לגלול. ומש"ה ס"ת שעשה משה שלא היו קורין בו, נגלל לתחילתו כדאמרינן להלן ע"ב [ר"ן].

גם החזו"א [ליקוטים סימן כא] מבאר כל הספרים מצוה לגוללו כולו לתחילתו כשגמר לימודו וזהו כבודו ובתחילתו היה גליון כדי היקף, אבל בס"ת מפני שקורין בו בציבור על הסדר לא הטריחו הציבור לגלול בפניהם, ולגלול במקום אחר או אחרי שהציבור הלכו, אין זה כבודו, ולכן הקילו לגוללו לאמצעיתו, ומפני שעומד תמיד באמצעיתו יש לו שני עמודים.

וא"ת גם בנביא קורין בציבור את ההפטרה. וי"ל זו היתה תקנה מאוחרת בזמן גזירה, אבל מקודם לא קראו בנביא בציבור.

2. חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף יד עמוד א

אין עושין ספר תורה לא ארכו יתר על הקיפו ולא הקיפו יתר על ארכו. האי לישנא לא משמע למצוה בלבד אלא חובה, ויש אומרים שזו חובת הסופר אבל אין ספר תורה נפסל בכך, דהא חזינן בסוגיין דהא מילתא דלא שכיחא להו ובאיזה ספר יהיו יוצאין, ויש חוששין לפסול כיון דתנא קתני האי לישנא.

3. כסף משנה הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ט

ומ"ש וכל השיעורין האלו למצוה נלמד מדאמרינן בגמרא שם דרב הונא כתב שבעים ספרי תורה ולא אתרמי ליה חדא ארכו כהיקפו. ואין לנו לומר דכלהו הוו פסולים. ועוד מדקתני אין עושים ס"ת ארכו יותר על היקפו כו' ולא קתני ואם עשה פסול וכיון שכן הוא הדין לכל אלו השיעורין דלא הוי אלא למצוה:

4. שו"ע יורה דעה - סימן ערב

(א) אין עושין ספר תורה לא ארכו יתר על היקפו, ולא היקפו יתר על ארכו. (פירוש, יכוון שיהא חוט המקיף יריעות כל הספר לאחר שיתפור ויגלול, ארוך כשיעור ארכו) (טור). וכמה הוא ארכו, בגויל, ששה טפחים שהם כ"ד אצבעות ברוחב אגודל של יד. ובקלף, או פחות או יותר, והוא שיהא ארכו כהיקפו. וכן אם עשה בגויל (פחות) מששה טפחים, ומיעט הכתב, או יתר על ששה והרחיב בכתב, עד שיהיה ארכו כהיקפו, הרי זה כמצוה. (והעמוד שבתוך הספר, י"א דמצורף להיקף) (טור בשם הרא"ש):

5. ספר חזון איש, ב"ב ליקוטים ס' כא (ע' רנה)

שם ידעו ציה רבנן עינייהו ונח נפשיה, מסודות הצריחה כי האדם במחשבתו הוא מניע גורמים וספרים צעולם המעשה ומחשבתו הקלה חוכל לשמש גורם נהרס ולחרבן של גשמים מולקוס, וכדאמר פסחים י' ב' כיון דנפיש אפחזייהו שגטע צבו שינא, וצב"מ פ"ד ה' לא מסתפי מר מטינא בישא, ושם צ' פרידה אחת יש לי ציניכס כו', ושם ק"ז ה' לא חוצין חרעא דסמיכא למחא, ובשעה שבני אדם מחפשים על מניחות מוללחה, מעמידים אח מניחות זו בצרכנה, וצ"מ הכל צדי שמים וכל שלא נגור עליי צדין שמים לאצון הדבר נולד, אצל כשנגזר הדבר לאצד, מתנגגל הדבר לפעמים עיי שומת עין חמכון על הדבר ועיי זה הוא כלה, וכדאמר צ"מ ק"ז צ' דרצ סניק לבי קברי כו' תשעין ותשעה צעין רעה, והיינו

כשנגזר עינין מוחה צוה"כ הזדמן לפניהן עין רעה שנגגה מיתחן, וכעין דאמרו מגלה כ"ב צ' הא והא גרמא ל"י, וכן רצ"י כשהגיע זמנו ליפטר מן העולם ונגזר עליו זמנו גלגלו מן השמים סינת מוחו עיי כערת תמכון צלב רבנן, וכן הוא עובדא דר"ח צרי דר"א צרכות י"ח צ' ויתכן דכל שהאדם במעלה יתורה כל סגולותיו ובחיותיו יתירות, ועינו יותר פועלת וקיינו דאמר ידעו צ"י רבנן עיניהו, והא דאמר רשב"א פרידה אחת כו' אטיג דבלא דינא לא מייח חייג, משום דשטן מקטרג בשעת הסכנה, וחדס נידון צכל ווס, וגם צדין ויה"כ קובעין לפעמים להכניחו אחרי עבט בעולם ולא לטעות לו נס. (סנהדרין דף ק"ח צ').

6. תוספות מסכת בבא בתרא דף יד עמוד א

דילמא תורה צוה - ואומר ר"ת דאותו פסוק קרוי תורה כדאמר בפ' ג' דסוכה (דף מב.) קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה מאי תורה תורה צוה לנו משה.

7. שיטה מקובצת מסכת בבא בתרא דף יד עמוד א

וזה לשון הרא"ש ז"ל בתוספותיו דילמא תורה צוה לנו משה פירוש כתבו לו סופרים ארבע מאה ספרי תורה וצוה לסופר כשיגיע לפסוק זה שיודיענו ויכתבנו וזה הפסוק נקרא תורה כדאיתא בפרק קמא דסוכה היודע לדבר אביו מלמדו תורה צוה לנו משה. עד כאן:

8. בית הבחירה (מאירי) מסכת בבא בתרא דף יד עמוד א

וכן בספר תורה כל שכתב בה פסוק אחד או הגיה אפילו אות אחת מעלין עליו כאלו כתבה והוא שאמרו כאן באחד מן החכמים שכתב כמה ספרי תורה על שם שהגיהן או כתב בהם פסוק אחד להשלימן ומה שאמרו ודלמא תורה צוה וכו' פירושן וכיוצא בזה מהשלמת החסרונות ולא תפש מקרא זה אלא דרך צחות מפני שם תורה כך נראה לי וגדולי עולם ראיתי שפרשו שמאחר שפסוק זה כלל לכל התורה הרי הוא כמי שכתבה ואיני יודע פה קדוש היאך אמרה:

9. שו"ת התם סופר חלק א (אורח חיים) סימן קצו

וב"ב י"ד ע"א אמרו ר' אמי כתב ת' ס"ת ואמר להו דלמא תורה צוה לנו משה כתב, היה קשה לי הלא מרע"ה כתב י"ב ס"ת ביום א' ואי רב גובריה בזריזות, מ"מ כיון שהוא בטבע המציאות, אפשר שהוא כתב כל שנותיו ת' ס"ת, ואם מרע"ה על ידי השבעה כתב, אם כן אפשר א"כ גם רב אמי ידע זה השם. ואמרת, היינו דקאמר הש"ס רב אמי לא כתב אלא השם היוצא מר"ת תורה צוה לנו משה הוא כתב, דהיינו גמטריא קס"ת כידוע:

10. ספר שערים מצויינים בהלכה

בגוש כרמל (פ' ברכה פל"ד). ובסה"ק אגרא
דכלה (פ' וילך) הביא בשם הרמ"ע מפאנו בס'
עשרה מאמרות, דבחינת נשמתו הפנימית
נסתלקה בע"ש, ולא נשאר רק הצלם עד שנגנו
בשבת לעת מנחה.

ובהא דמרע"ה כתב ס"ת ביום מותו, הקשו
התוס' במס' מנחות (ל' ד"ה מכאן) הרי מרע"ה
מת בשבת, והיאך כתב בשבת, והוכיחו דמת
בערב שבת. וכ"כ הרא"ש במס' פסחים (פ"י
סי' יג.) ועי' בטו"ז (או"ח סי' רצב סק"ב). ועי'

11. ספר דבר יעקב

ו] נשתיירו שם שני טפחים שלא יהא ספר
תורה נכנס ויוצא כשהוא דחוק - התו"ח מבאר
שאורך הס"ת ו' טפחים, ובעינן עוד שני טפחים,
דבעינן טפח מכאן כדי שיוכל להכניס היד מהאי
גיסא, וטפח מכאן כדי שיוכל להכניס היד מהאי
גיסא, ואז הוא נכנס ויוצא ברוח.
המהרש"א והתו"ח מקשים שיניח הס"ת לאורך
הארון באותם שני טפחים שנשתיירו ברוחב הארון.
המהרש"א מתרץ שצריך להניח הס"ת באותה בצורה
שהלוחות מונחים, בצורה שמתי שהכהן הגדול נכנס
ביוה"כ ראוי לקרות בו.

12. תוספות מסכת בבא בתרא דף יד עמוד א

שלא יהא ספר תורה יוצא ונכנס כשהוא דחוק - וא"ת והלא לא היו מוציאים אותו מן הארון דהא אסור ליכנס בבית קדש הקדשים וביום הכפורים לא אשכחן בסדר יומא שהיה מוציאו וי"ל דלצורך כדי לתקן שרי ליכנס בבית קדש הקדשים כדאמרינן בעירובין (דף קה.) וה"נ יכולין ליכנס שם כדי לתקן ספר תורה כדי שלא יתעפש ויתקלקל וגם משחרב משכן שילה עד שבנה שלמה בית המקדש היו יכולין להוציאו מן הארון ולעיין בו.

13. רש"י מסכת בבא בתרא דף יד עמוד ב

ספר עזרה - ספר שכתב משה ובו קורין בעזרה פרשת המלך בהקהל וכהן גדול ביה"כ.

14. רש"י מסכת בבא בתרא דף יד עמוד א

ד"ה שלא. וביה"כ לא אשכחן כו'. ורש"י שכתב לקמן ע"ב בד"ה ספר עזרה ס' שכ' משה ובו קורין כו' וכ"ג ביה"כ. **נ"ל דמיירי בבית שני שלא היו הארון** וביומא (נ"ב ב) לא חשיב הס"ת בין אותן דברים שנגזזו עמו. ועוד הרי כתב י"ג ס"ת כדאיתא במדרש ס"פ וילך. ואולי היה בב"ש אחת מהן. אך עכ"ז ראייתם מדלא אשכחן כו' אינה ראייה דהתם איירי בב"ש וכדאמרי' שם

15. ספר חשק שלמה

דף יד ע"א תוס' ד"ה שלא כו' וא"ת וכלא לא היו מו"אין אותו וכו' וזיוס הכפורים לא אשכחן בסדר יומא שיהי' מו"אין עכ"ל. כ"כ ע"י בספר ראשית בכורים למר אחי הגאון ז"ל דף כ"ה שבעיר על דכריס ז"ל דמאי ראי' מהא דלא נזכר בסדר יומא הלא כל סדר היום שנשנה שם הכל מביית שני קמייירי דהא מוקים לה כחם דף כ"ב דהא דתנן שם בגיע לארון דמקום ארון קאמר משום דבבית שני כבר נגזז הארון וא"כ גם הס"ת נגזז עמה ואף לר"י דהיתה מונחת על הארז ששלחו פלשתים הלא גם הוא נגזז עם הארון ולא הו' הס"ת מונחת עוד בק"ק בבית שני אכל בבית ראשון שסיר י"ל דהכ"ז הו' מו"אין אותה ביה"כ לקרות בה וכמו שכתב רש"י כאן לקמן עמוד ב' דמשום נקראת ספר עזרה שבו היו קורין בעזרה פרשת שמ"ק דהקלה וכו"ג ביה"כ [ואני מוסיף על דכרי' דאף ד"ל דהתום' מקשים לפי סתמא דמתני'. דיומא שם דתנן משניטל ארון ואמרינן דס"ל לארון גלס לנכל מ"מ כיון דבבית שני לא היה ארון ע"כ דהס"ת היתה עומדת באיזה כהנים בירושלים סמוך לעזרה [ועי' רש"י שם דף ס"ח ע"ב ד"ה כהנים] וא"כ איט ראי' מהא דלא אשכחן דהו' מו"אין ואולי דכוונתם דמ"מ לא הו' משמיע תנא למתני דבבית ראשון היו מו"אין אותה מהארון ביה"כ וק"ל] וכמו"ק י"ח ע"ב משמע דגם בבית שני הו' נמלא הס"ת הלא ע"ש כרש"י ד"ה אפילו בספר עזרה ובמדרש הארמית בזה ואכ"מ :

16. ספר שערים מצויינים בהלכה

נחתנו לסגן וסגן לכ"ג. שוב ראיתי שהרש"ש עמד ע"ז, ולפי דבריו ס"ת אחד מ"ג ספרים שכתב משה רבינו נשאר בבית שני והיה מונח בכהכ"נ שם. (שוב ראיתי בחשק שלמה להג"ד שלמה מווילנא, שהביא בשם אחריו הג"ד בצלאל בס' ראשית ביכורים שהעיר על התוס', דמאי ראייה ממה שלא נזכר במס' יומא, הלא כל סדר היום שנשנה שם מוקי בגמ' שהיה בבית שני, שכן תנן שם (נב:) הגיע לארון כו', ומוקי שם בגמ' למקום הארון דמיירי בבית שני, דבבית שני כבר נגזז הארון, וא"כ גם הס"ת נגזז עמה, ולא היה עוד הס"ת בק"ק, אבל בבית ראשון שפיר י"ל דהכ"ג הוציא הס"ת לקרות בה, וא"כ דברי רש"י מיירי במקדש ראשון, ובמס' מ"ק (יח:) משמע דגם בבית שני היה נמצא הס"ת ההיא, דכתב שם רש"י אהא דאיתא אפי' בספר עזרא, דיש

17. דף על הדף בבא בתרא דף יד עמוד א

בגמ': שלא יהא ספר תורה וכו'. בתוד"ה שלא יהא כתבו שלא מצינו בסדר עבודת יוה"כ במס' יומא שהוציאו את הס"ת מקה"ק לקריאה. אולם רש"י בע"ב בד"ה 'ספר עזרה' כתב שקראו ביה"כ בס"ת המונח בקה"ק.

בקשר לקושית התוס' שלא מצינו שהוציאו ס"ת מקה"ק, כתב די"נ הרה"ג ר' אברהם מרדכי מרקסון שליט"א: חשבתי שיתכן שכאשר נכנס לקה"ק עם הקטורת, בצאתו הוציא עמו הס"ת. ולפי זה נתרץ מדוע לא הוציא עמו את הכף הריקנית, שתמהו ע"ז כל המפ' מדוע השאיר כף ריקה בקה"ק. לפי הנ"ל יתכן כי אין מן הכבוד לשאת ס"ת עם הכף הריקנית. (וכשנכנס אה"צ להוציא את הכף והמחטה, הכניס עמו את הס"ת חזרה).

ושמעתי לתרץ בפשטות, שכהן אחר הוציא הס"ת מקה"ק, ולכן לא נזכר בסדר יומא, לפי שלא נעשה על ידי הכה"ג. ובסדר יומא נזכר רק מה שעשה הכה"ג עצמו. אך יש לעיין אם אין עדיפות שיכנס לקה"ק דווקא הכה"ג, כמו שמצינו בסוף עירובין שעדיף לתקן בקה"ק על ידי כהנים ולא זרים.

18. תוספות מסכת בבא בתרא דף יד עמוד א

שבהן עמודים עומדין - נראה לר"ת דסימן להעמדת ישראל היה ולא עשאום של זהב שלא להזכיר מעשה העגל דאין קטיגור נעשה סניגור וכן אמרינן [בר"ה] (דף כו.) דמשום הכי לא היה כהן משמש לפני ולפנים ביה"כ בבגדי זהב משום דאין קטיגור נעשה סניגור והתם פריך והא הוה ארון שהיה של זהב והיה לפניו ומשני מכפר קאמרי' והני עמודים נמי היו כמו מכפר שהם עשויים סימן להעמדת ... לכך עמודיו עשה כסף ולא זהב שלא להזכיר במעשה העגל.

לעמודים, וכשהיו מחזירין לארון, מסירין העמודים כדי שיכנס באותן ב' טפחים כו'. נמצא דלרש"י ולרא"ש שלא היו העמודים תמיד בס"ת, היה הס"ת מושכב, וכן משמע קצת לעיל דקתני שבהן ס"ת מונח, והרשב"א כתב מפורש דמנהג העולם בכל המקומות להניחו זקוף בארון, אע"ג דנראה לו דבמקדש היו שחוח, ומ"מ על צדו אינו דרך כבוד, וכל מי שעושה כן ממחין בידו. /וכתשו' הרדב"ז (ח"ז סי' תתקסה) נשאל למה נהגו להעמיד הס"ת מעומד, והלא מושכב הוא יותר טוב שכן היו הלוחות, והשיב דר"ת נשאל על זה, והשיב שכן הוא דמושכב יותר טוב, ואילו נזכר כשהיה עושה הארון היה מרחיבו, והרדב"ז שם כתב למה אצלנו זקוף, דהלוחות לא היו משתמשים בהם, וכן הס"ת שהיתה שם כמש"כ התוס' (ד"ה שלא יהא ס"ת), אבל הס"ת שאנו משתמשים בו מונח בעמידה מוכן לקרות בו, ולא דמי לס"ת שבעזרה, ואפי' נימא דהיו משתמשים לקרות בו הכ"ג ביוה"כ, והמלך בחג הסוכות, מ"מ אינו תדירה, ועוד הוכיח דלר' מאיר היה הס"ת מושכב, אבל לר' יהודה לא היה כן, ואנן כר' יהודה ס"ל, ודף היה יוצא מהארון ושם הס"ת זקוף בעמידה, וגם ר"ת דס"ל דיותר נכון שיהיה הס"ת מושכב, היינו משום דס"ל דגם במזוזה צריך שיהא מושכב, אבל הרמב"ם ס"ל דמזוזה בעמידה, וה"נ בס"ת, ואנן ס"ל כן בס"ת, ובמזוזה נוהגין שיהיה קצת משופע. וכן בשטמ"ק (ד"ה הא דאקשינן) כתב, דבכל המקומות נהגו שהס"ת בעמידה. ולי נראה דהמנהג עפ"ד הרמב"ן עה"כ (תבא כז-כו) "ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת", שהתורה חייבה אותנו להקים את דברי התורה, ולכן היא בעמידה להזכיר אותנו זאת. ומה שנוהגין לקבוע המזוזה באלכסון, היינו כדי לעשות פשרה בין הפוסקים, ומה שאין נוהגין כן בס"ת, י"ל דזהו כדי להזכירנו שאין לעשות פשרה בתורה, אלא יקוב הדין את ההר, וכמו שהזהיר ע"ז רבינו החתם סופר זצ"ל בכמה מקומות. ומה שעושין פשרה במזוזה שמעתי פעם, כיון דזה בביתו, ולפעמים יש לעשות פשרה עם אשתו, וכדאיתא

שבו עמודים עומדים. פרש"י ב' עמודי כסף כמין עמודי ס"ת שוכבים לארכו, והלוחות ביניהם כו'. ועי' בחי' הרשב"א דפריך על הגמ', ובתוך קושייתו כתב, דודאי עמודים היו בו כיון דנגלל לאמצעיתו שבו היו קורין בעזרה פרשת המלך וכ"ג ביוה"כ. ובחי' הריטב"א כתב, דהרבה כתבו מה היו אלו העמודים כו'. והרא"ש כתב, כשהיו מוציאים הס"ת לקרות בו, היו גוללין הס"ת עליהן סביב

20. חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף יד עמוד א

נשתייר שם טפח שבו עמודין עומדין. הרבה כתבו בענין העמודים האלו מה הם, דודאי אינם עמודי הספר כי במקומם הם קבועים בראש הספר ותחילתו להדקו בהם ולגללו עליהם, ועוד היכי יתיב ס"ת מאבראי ועמודים מגואי, ויש שהיו מפרשים כי עמודים אלו הם ארבעה עצים שהיו נותנים בקרנות התיבה שבו נכנסים הדפים והם עבים יותר מהדפים, ויש שהיו אומרים שבליטתן מגואי והיינו דקאמר בגואי הווי יתבי, ומאן דאמר מבראי היינו שבליטתן יוצא לחוץ, וכמה גמגומים יש על פירוש זה, ויש מפרשים כי היו עומדין לסמוך בהם הכפורת או מבחוץ או מכפנים כדי לסימכו וגם להגביהו קצת באמצע אחד מכאן ואחד מכאן, והיה נעשה כעין אפריון ועמודיו משני צדיו, וזה הנכון ממה שפירשו בזה.

21. שיטה מקובצת מסכת בבא בתרא דף יד עמוד א

וזה לשון הראב"ד ז"ל... אותם העמודים שאמרו לא ידעתי מה היו משמשים. ואפשר כשמוציאים התורה בפרשת הקהל לקרותה או היו גוללים עליהם ואף על פי שהמלך היה לו ספר תורה שהיתה נכנסת עמו ויוצאת עמו אבל בפרשת הקהל בספר עזרה היה קורא. ואני סבור אף על פי שכתב אפריון עשה לו המלך שלמה עמודיו עשה כסף וגו' מימי משה היו אף על פי שלא מצינו אותה לא בצוואה ולא בעשייה ואפשר שלא נעשו אלא לאחר שנשלמה התורה ונצטוו משה לתת מצד הארון גם הכסף שהביאו לנדבת המשכן ממנו נעשו שלא מצינו לו צורך בכל מלאכת המשכן. עד כאן לשונו:

22. תורת חיים מסכת בבא בתרא דף יד עמוד א

נשתיירו שם שני טפחים שלא יהא ספר תורה נכנס ויוצא בדוחק. וא"ת לרבי מאיר אמאי לא הניחו ארכו של ספר תורה לארכו של ארון באותן שני טפחים שנשארו ברחבו והיה יוצא ונכנס שם שלא בדוחק ויש לומר משום דכתיב ושמם אותו מצד ארון וצדדי הארון לא הוי אלא סמוך לשני כותלי רחבו של ארון אבל סמוך לשני כותלי ארכו של ארון לאו צדדי הארון

הוא אלא מעלה ומטה הוי לפי ששני הלוחות היו מונחות בארון זו אצל זו כסדרן והיינו כסדרן של עשרת הדברות זו אחר זו נמצא דשני כותלי רחבו צדדין נינהו ושני כותלי ארכו מעלה ומטה נינהו ולהכי בשעה שהיו נושאים את הארון לא היו נושאים אותו לארכו כדרך שנושאים ארונות של חול אלא לרחבו היו נושאים אותו כדאמרין בפרק שתי הלחם דבדיו לפותיה דארון הוו יתבי דתרי גברא באמתא ופלא לא מסתגי להו לפי שהיו נושאים אותו כסדר מלמעלה למטה, ומהאי טעמא נמי כל הכלים שבמקדש ארכן לארכו של בית היו נתונים חוץ מן הארון שארכו לרחבו של בית כדאייתא התם.

23. תורת חיים מסכת בבא בתרא דף יד עמוד א

שלא יהא ספר תורה נכנס ויוצא כשהוא דחוק. והא דבעי שני טפחים ולא סגי בבציר מהכי שמא יש לומר דבעינן טפח מאן שיכניסו חד ידא מהאי גיסא וחד ידא מהאי גיסא ויכניסו יפה ויוציאו יפה שלא בדוחק...

24. תורת חיים מסכת בבא בתרא דף יד עמוד ב

לרבות שברי לוחות. הא דלא קאמר לרבות עמודין דכל ריבויין שבתורה לא מרבינן מנייהו אלא דבר הדומה ושייך לאותו דבר שכתוב בפירושו לכך הכא נמי צריך לרבות מיניה שברי לוחות או ס"ת שדומין ללוחות.

25. חידושי אגדות למהר"ל מנחות דף צט עמוד א

שלוחות ושברי לוחות וכו'. דבר זה בארנו הטעם, כמו שמצוה לשום בארון הלוחות כך מצוה לשום שם שברי לוחות, מפני כי שברי לוחות ג"כ מעלה לישראל. כי בודאי הלוחות הראשונות שהיו מעשה אלקים, היו יותר במעלה מן הלוחות שניות שלא היו מעשה אלקים. ולפיכך היו גם כן שברי לוחות מונחים בארון, כי הלוחות שהיו בארון על ידם השכינה על הארון. אע"ג שהם שבורים, מ"מ מורה זה על מעלת ישראל שהגיעו אליה, ואע"ג שנתבטלה מעלה זאת, אינו דומה מי שלא היה לו שום מעלה כלל אל מי שהיה לו ובטלה. וע"י הלוחות ושברי הלוחות היה השכינה שורה, וכמו שבארנו בפרק השותפין (ב"ב י"ד ב') דבר זה ועל זה אמר מכאן שת"ח ששכח תלמודו מחמת אונס שאין נוהגין בו מנהג בזיון, דסוף סוף הגיע למדריגה עליונה, והאונס אין מבטל מדריגתו העליונה שהגיע אליה. כמו שכאן היו שברי לוחות מונחים [בארון] מפני שכבר ישראל הגיעו לאותה המדריגה עליונה שהיה בלוחות הראשונות שהיו מעשה אלקים, וישראל לא בטלו מן אותה מדריגה כשנשברו בטול גמור, ולפיכך היו מונחין בארון אף שברי לוחות.

26. ספר דבר יעקב

ה) ואידך נמי מיבעי ליה להכי אין הכי נמי אלא שברי לוחות דמונחין בארון מנא ליה נפקא ליה מדתני רב יוסף וכו' – מבואר בגמ' שלכו"ע בין לר"מ בין לר' יהודה שברי לוחות מונחים בארון עם הלוחות.

✓ רש"י [במדבר י-ג] מביא הספרי ששברי לוחות היו מונחים בארון אחר שהיה יוצא עמהם למלחמה ומקדים לפניהם שלשה ימים לתקן להם מקום חניתם. וכתב שם הר"א מורחיק שזה חולק על גמ' דידן.

✓ הרמב"ן [דברים י-ה] כתב שזו שיטת ר' יהודה בר' אלעאי [במס' שקלים פ"ו ה"א] ששני ארונות היו, דעת רבותינו בכל מקום בתלמוד שלוחות

ושברי לוחות היו מונחים בארון. וקשה להכא מבואר בגמ' ששיטת ר' יהודה [בר' אלעאי] כמו ר"מ ששברי לוחות מונחים בארון עם הלוחות.

✓ התוס' [עיר' סג:] כתבו שבימי משה היו שני ארונות, ארון אחד ללוחות וארון שני לשברי לוחות, ומזמן בנין בית המקדש ע"י שלמה היו שברי לוחות מונחים בארון עם הלוחות.

27. ספר דבר יעקב

1) אידי דוטר מירכס – הרא"ש בשיטה מקשה דא"כ גם חמש מגילות יש לכתבם ביחד דאידי דוטר מירכס. ותירץ דחמש מגילות נכתבו ע"י אנשים שונים וא"א לחברם, אבל תרי עשר שנכתבו כולם ע"י אנשי כנה"ג, הם חיברו אותם ביחד.

28. דף על הדף בבא בתרא דף יד עמוד א

בגמ': משה כתב ספר איוב. כתב הגר"מ שטראשון בהגהותיו כאן, מובא בספר מאור עינים בשם חכם קדמון בימי רבינו הקדוש, כי מצא כתוב במגילה קדמונית איך מרע"ה היה מוליך ומביא בידיו את ספר איוב לאחד אחד מזקני ישראל בשעבוד מצרים, למען ישמעו ולמען ילמדו כי יש תקוה לכל בוטח בה', שאחר הרע יקבל גם טוב וחסד ממנו, עכ"ל. וקרוב מאד לומר כי המגילות הנוכרות במדרש עה"פ ואל ישעו בדברי שקר, אמרו (שמו"ר ה, יח) מלמד שהיו בידן מגילות שהיו משתעשעין בהם משבת לשבת לומר שהקב"ה גואלן. א"ל פרעה 'תכבד העבודה על האנשים וגו' ואל ישעו בדברי שקר' אל יהיו משתעשעין ואל יהיו נפשים ביום השבת. כונת המדרש למגילות מספר איוב, ואולי מה שאמר פרעה 'ואל ישעו בדברי שקר' אל ישתעשעו בקריאת המגילות, נתכוין לרמז שלא ישתעשעו בדברי משלים ודמיונות, של שקר, שלא היו ולא נבראו. כאותו מאן דאמר (בגמ' שם) שאיוב לא היה ולא נברא אלא משל היה.

29. הגהות יעב"ץ

שם סד"ס פ"ס • ר"צ י"ל שהוא עיקר ספרו צ"י
והשאר עפל • ול"ד ליחזקאל ודניאל ומג"א שכל עקרים
בחז"ל היו • ושמה נבואות ירמיה שבתו"ל • חלמידו ברוך
צ"י אסקינו הוא עלה לא"י נתנבא שם [ע' מגילה טז
צ' ונרש"י שם ד"ס שכל]: שם ד"ס שמנה • שנוהגים

30. ספר שערים מצויינים בהלכה

דף טו. אנשי כנה"ג כתבו יחזקאל כו'. עי'
ברש"י שתמה, למה לא כתבו
יחזקאל בעצמו, וכתב דאפשר לפי שהיה
בחז"ל. והקשו התוס' הא ירמיה נמי בחז"ל
היה, שהלך למצרים ונתנבא שם, ולא מצינו
שחזר לא"י. ועי' בתשו' נודע ביהודה (מהד"ת
או"ח סי' קו) שהקשה לו השואל, הא רש"י
(ירמיה מד-יד) כתב, דירמיה וברוך חזרו משם
לא"י, ואיך נעלם מתוס' דברי רש"י עצמו,
וכתב לו הנוב"י דמש"כ רש"י חזרו משם, לאו
דוקא חזרו לא"י, אלא חזרו והלכו ממצרים,
ולכבל הלכו, שנבוכדנצר הגלם, וכ"כ בסדר
עולם (פ' כו), עי"ש שמפרש המקרא. ועי'
בהגהות מהריעב"ץ מה שתירץ קושית התוס'.

31. ספר דבר יעקב

ב) ד"ה כתבו יחזקאל וכו' וכן מגילת אסתר
- מבואר ברש"י שמגילת אסתר נכתבה בא"י.
הגר"י [על הרמב"ם מגילה ב-ט ד"ה והנה] מקשה
שאינא בסדר עולם [פכ"ט] וברש"י [אסתר ט-כ]
על הפסוק ויכתוב מרדכי, שמרדכי ואסתר כתבו
המגילה בשושן וזה היה בגולה. ומתיר הגר"י דהא
דלא ניתן להכתב בחז"ל היינו להכתב ברוח הקודש
ונבואה, וכדי להכלל בכתבי הקודש בעיני כתיבה
ע"פ רוח הקודש, וזה בעיני בא"י, אבל דין כתיבה
בלי רוח"ק כדי לצאת ידי חובת קריאת מגילה היה
כבר בחז"ל.

משה כתב ספרו ופרשת בלעם

משה שווערד

1. חידושי אגדות למהר"ל בבא בתרא דף יז עמוד ב

משה כתב ספרו ופרשת בלעם וקשה והלא פרשת בלעם בכלל תורת משה הוא. [1] ויראה לי שבא לומר כי משה בנבואתו הסכים על כל נבואות בלעם. שכך היה לו מפי הקב"ה, ולא תאמר שכתב משה בתורה שכך אמר בלעם אבל לא הסכים משה בנבואה, שכך נאמר לבלעם מפי הש"י. ולכך אמר שכתב פרשת בלעם שכך נאמר לבלעם מפי הש"י. [2] ועוד שלא תאמר אע"ג שכתב מרע"ה נבואת בלעם בתורה, כיון שהיא נבואת בלעם אין זה תורה, כי מה ענין נבואת בלעם לתורה שהיא נבואת מרע"ה, ועל זה אמר משה כתב ספרו ופרשת בלעם וכמו שספרו תורה כך פרשת נבואת בלעם תורה והכל אחד, כך יראה.

2. חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף יז עמוד ב

והא דאמרינן (לעיל) במשה שכתב ספרו ופרשת בלעם, [3] נראין דברי האומרים שאין זו פרשת בלעם שכתובה בתורה דהיא הקב"ה כתבה כשאר התורה, אלא פרשה בפני עצמה היא שכתב והאריך בה יותר והיתה מצויה להם.

3. תורת חיים מסכת בבא בתרא דף יז עמוד ב

ופרשת בלעם. נראה דלאו אשליש נבואות הראשונות קאמר דאינהו כיון דלישראל הוה קא מתנבא ודאי צרכי משה ותורתו נינהו [4] אלא אנבואה רביעית קאמר דכתיב ועתה הנני הולך לעמי לכה איעצך וגו' דעיקר נבואתיה לעובדי כוכבים הוה דכתיב והיה אדום ירשה והיה ירשה שעיר וירא את עמלק וצים מיד כתים וענו אשור וגו' דהך פרשתא הוה דומיא דספר איוב דאינהו נמי עיקר נבואותיהו לעובדי כוכבים הוה כדאמר לקמן.

4. ספר שערים מצויינים בהלכה [5]

משה כתב ספרו ופרשת בלעם. תמוה הא פרשת בלעם נמי תורה היא, ולמה פירש במיוחד פרשת בלעם, וכתב בעץ יוסף בשם נחלת יעקב, דודאי מה שאמר בלעם לא אמר בלשון הקודש, דהא בלק לא היה יודע לשון הקודש, אלא בלעם אמר בלשונו, ומשה כתב בלשון התורה שיש בזה על כל קוץ וקוץ הרבה רמז סודות. וצל"ע דהא מה שאמר פרעה ליוסף וליעקב ג"כ לא היה בלשון הקודש, דהכי איתא במדרש (פ' מקץ) שפרעה לא היה

5. אמת ליעקב מסכת בבא בתרא דף יז עמוד א

משה כתב ספרו ופרשת בלעם. והוא תמוה, דהא פרשת בלעם מגוף התורה הוא, וכל התורה כולה משה כתבה. לכן נראה הכוונה, דהנה מה שאמר בלעם לבלק ודאי לא בלשון הכתוב בתורה אמרה, דא"כ לא היה משיג בלק מה שאומר בלעם, דמנין היה יודע בלק לדבר בלשון הקודש ובלשון סתום. אך משה כתב כונת (התורה) [ההשגה] שהשיג בלעם - בלשון זה שכתוב בתורה, שיש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של רמזי סודות:

מאמר לסיום התורה

מאמר נפלא מב"ק של רבינו הגאון זצוק"ל מה שאמר לסיום התורה בח"ת שנת תרי"ב, ב"ש"ק פ' זירא, לאמזא. (העתק מס' שו"ת מהרי"ל דיסקין).

עוד אבל לעבר לא משתעי ובלעם נהרג במלחמת מדין דו"ק.

(ד) מאי ס"ד דבלעם ללכת לקלל ישראל, והשי"ת אמר לא תאור.

(ה) ענין „אספקלריא המאירה“ (ר"ל מה שאמרו חז"ל שמרע"ה זכה לאספקלריא המאירה).

מאמר הש"ס פ"ק דב"ב (יד:) משה כתב ספרו ופרשת בלעם וספר איוב.

(ו) הענין: אף שמחזות הנבואה בעולמות עליונים אעפ"כ המחזה שוב יורדת לאט לאט ומתגשמת עד שהפתרון נמצא בהשגת הנביא על מה ירמוזו בעולם השפל,

(א) נדחק רש"י דפ' בלעם אינה מכלל התורה שהיא מליצות ומשלים שאמר בלעם, ואני תמה הלא אמרו פרק חלק דאף אות אחת בתורה המבזוה נקרא אפיקורוס, ומנשה פקר באגדות של דופי וכך כתב הר"ם שקדושת עשרת הדברות וטבה גחם ומעכה שוין, והריטב"א בעין יעקב נדחק, שהי פרשה אחרת כתובה מסיפורי בלעם ודוחק הוא דלא מיירי הש"ס רק בכתבי קודש.

(ז) כל הציורים הארציים מתרשמו בנפש, ואינו ציור חוץ לנפש, והנביא מסתכל בנפשו ויודע הפתרון, ואעפ"כ הרי זה דומה למביט בזכוכית, אם הזכוכית צבועה ירוק אדום צהוב תכלת כן נראין לו כל המובטין. ירוקין אדומים וכו', אף שרואה הדברים בלי שינוי — כן הענין בנביא, כל שנפשו זכה ובהירה רואה הפתרון צח ומצוחצח, וזה שאמר במרע"ה, שנפשו היתה בעולם המעלה ונסתכל באספקלריא מאירה.

(ב) קרא ד, כי לא נחש ביעקב" מדוע בחר דוקא מצוה זו שמהאי טעמא ראוי לברכה, וגם הוא בעצמו אמר תחילה „מי מנה“ ודרשו ז"ל מצות שעושין בעפר, וגם סיפא דקרא ד, „כעת“ אינו מובן כלל.

(ח) ואעפ"כ, הלילה, גם שאר הנביאים לא נתנבאו שקר ח"ו, למאי דאמרינן חלום א' מס' בנבואה, וכן ה"י גם שם רק דחלום בא ברוב ענין ומעט אמת מעורב, עד שא"א וקשה להשיג פתרונו ועכ"ז אמרו כל

(ג) דרשו ז"ל: ולא קם כמישה וכו' אבל באומות העולם קם ומנו בלעם, ק"וה לשמוע לדמות טומאה לטהרה — ומה גם דפשטיה דקרא קאי על העתיד שלא יהי

החלומות הולכין אחר הפה, ודון מינה לנבואה, שבאמת מתקיים בעולם השפל אחר כך, כפי אשר נרשם הפתרון בנפשו.

ט) ומהאי טעמא מוכן דאמרינן גזירת נביא חזרת, דאורים ותומים אינה חזרת, לפי שכל דבר שיצא מפי הקב"ה מפורש אינו חזר, רק דנביא דכה אחר מעורב בו, פתרון שכל האנושי, כנ"ל, ע"כ יתכן להתבטל, משא"כ באורים ותומים שהם מאירין ומתממין דבריהם אי אפשר להתבטל. ומובן אות ד' (ר"ל שהקשה איך ס"ד דבלעם ללכת לקלל ישראל והלא השי"ת אמר לו לא תאור) דסלקא דעתיה שיברכם השי"ת על ידו במחווה, והוא, בנפשו המתועבה, נפש רחבה ועין רעה, ידע שהפתרונות שיראה בנפשו רעה יהי לישראל כנ"ל, אבל השי"ת אמר לו מפורש ברכות, וזה שאמר, "לא איש אל" היינו לא בנבואה מברכם, שיוכל להתבטל כאות ט' (דגזירת נביא חזרת) — וגם עתה מה כחי לעשות, והוא מברכם בפירוש, ואילו בקסמים ונחושים היה מברכם, שהם עוד כמה מדרגות בשפל החלום, אשר שם השקר שליט ושוור, שם גבורתו להפוך מן הקצה אל הקצה, בפתרוני נפשו כנ"ל, והכי קראו שמו בלעם הקוסם — אבל הם, ה' לבד צורם, ו, אין עוד מלבדו" כתיב. וזה שאמר, "לא קסם וכי" לא עי"כ הם מתברכין, כ"א ה' מפיו, כעת" כאשר נודע לי עתה, בצדק אומר, שלישראל אין הקסם וניחוש פועלים כלל, ו, אל" כמה אלה — (וזהו פי' כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל) ומובן אות ד' ב'. (ר"ל מיושכ כל מה שהקשה שם ז"ש).

ומובן אות ג', דלא מצינו נביא שיאמר דבר נצב סלה, רק על פרט מקום או זמן, איוו ענין שיתחדש, והוא מטעם אות ט', לפי שיתכן להתבטל, ולמה יגידו לו לעתים רחוקות, זולת מרע"ה כתב שירת האויגו, עתידות לישראל' כל ימי עולם, והכל כנ"ל — זולת בלעם. אמרו בילקוט, כל מה שישראל אוכלין בעוה"ז, אינו אלא מברכותיו של בלעם; וכי דייקת במקרא תמצא כנ"ל שהגיד מראש ועד סוף, והיינו כנ"ל, לפי שהיה מפיו של הקב"ה, והו שאמר, "ולא קם נביא" ר"ל שנבואתו תהיה קיימת לעולם בישראל, רק במשה ואתי שפיר אות ג' (ר"ל שהי' בזה הענין דומה למרע"ה שהגיד מראש ועד סוף).

יא) כל התורה כולה נקראת "תורת משה" , אף שיש בה סיפורים שהי' מקובל באומה, או שנעשו באותה עת, אעפ"כ מסרה לו הקב"ה כל המעשה ביתר ידיעות מ"ה פנים, או שגם בתיבות הסיפור נרמזים דברים אחרים רבים אין קץ, והכל נגלה למשה, ואף נבואות שנאמרו לאחרים, כמו לנת, לאברהם, יצחק, יעקב, ת"ו לא כמעתיק משה אותה נכתבו בתוה"ק, כי משה שזכה לאספקלריא המאירה, כאשר מסרם לו השי"ת עתה ברוה"ק, ידע אותה הנבואה ביתר עז, כנ"ל, זולת פי' בלעם, לא הי' רק כמעתיק בעלמא, שאלולי סתם הקב"ה איזו כונה מבלעם, הי' מהפכה לרע ה"ו, אבל הקב"ה כיארן לטובה בפי בלעם בכל מיני כונות ואתי שפיר אות א', ע"כ לא נקראת ספרו של משה (כ"א פרשת בלעם). (עד כאן העתקה, והמוקף הוא ממני דה"ת).